

INTERFAOL METODLAR YORDAMIDA O'QUVCHILARNING IMLOVIY VA PUNKTUATSION SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH

Temirova Dilshoda O'ktam qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi
Email: dtemirova192@gmail.com
Tel: +998885331812

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17342617>

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining imloviy va punktuatsion savodxonligini rivojlantirishda interfaol metodlardan foydalanishning ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida "Aqliy hujum", "Klaster", "Sinkveyn", "Insert" kabi metodlarning o'quvchilarning yozma nutq madaniyatiga ta'siri amaliy tajriba asosida o'rganilgan. Natijalar shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, imloviy xatolarni aniqlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda ularni dars jarayonida faol ishtirok etishga undaydi. Maqolada olingan ilmiy xulosalar boshlang'ich ta'limda ona tili o'qitish samaradorligini oshirishga qaratilgan metodik tavsiyalar bilan boyitilgan.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, imloviy savodxonlik, punktuatsion savodxonlik, yozma nutq madaniyati, boshlang'ich ta'lim, ona tili darslari, faol o'qitish, mustaqil fikrlash, tahliliy yondashuv.

Аннотация: В статье анализируется значение использования интерактивных методов в развитии орфографической и пунктуационной грамотности учащихся начальной школы. В ходе исследования на основе практического опыта изучалось влияние таких методов, как «Мозговой штурм», «Кластер», «Синквейн», «Инсерт», на культуру письменной речи учащихся. Результаты показали, что интерактивные методы развивают самостоятельность мышления учащихся, навыки выявления и анализа орфографических ошибок, а также побуждают их к активному участию в процессе урока. Полученные в статье научные выводы дополнены методическими рекомендациями, направленными на повышение эффективности обучения родному языку в начальной школе.

Ключевые слова: интерактивные методы, орфографическая грамотность, пунктуационная грамотность, культура письменной речи, начальное образование, уроки родного языка, активное обучение, самостоятельность мышления, аналитический подход.

Abstract: This article analyzes the importance of using interactive methods in developing spelling and punctuation literacy of primary school students. In the course of the research, the impact of such methods as "Brainstorming", "Cluster", "Siquain", "Insert" on the culture of written speech of students was studied on the basis of practical experience. The results showed that interactive methods develop students' independent thinking, skills in identifying and analyzing spelling errors, and encourage them to actively participate in the lesson process. The scientific conclusions obtained in the article are enriched with methodological recommendations aimed at increasing the effectiveness of teaching the native language in primary education.

Keywords: interactive methods, spelling literacy, punctuation literacy, culture of written speech, primary education, native language lessons, active learning, independent thinking, analytical approach.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning savodxonligini, ayniqsa imloviy va punktuatsion savodxonligini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki savodxonlik darajasi nafaqat o'quvchilarning yozma nutq madaniyatini, balki ularning mantiqiy fikrlashi, og'zaki ifoda qobiliyati va mustaqil fikr yuritish ko'nikmalarini ham belgilaydi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni va "Milliy o'quv dasturi"da o'quvchilarda ona tilini to'g'ri, aniq va savodli qo'llash ko'nikmalarini shakllantirish muhim vazifa sifatida belgilangan. Ammo amaliyot shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining ko'pchiligi yozma nutqda imlo va tinish belgilarini to'g'ri qo'llashda xatoliklarga yo'l qo'yadi. Buning sababi — o'qitish jarayonida an'anaviy metodlarning ustuvorligi, o'quvchilarni faol fikrlash va o'z xatolarini tahlil qilishga yetarli darajada jalb qilinmasligidir. Shu bois, o'quvchilarda imloviy va punktuatsion savodxonlikni samarali shakllantirish uchun interfaol metodlardan — ya'ni, o'quvchini faol ishtirokchi sifatida dars jarayoniga jalb etadigan, fikrlash, muloqot qilish va muhokama asosida bilim olishga undaydigan usullardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Interfaol metodlar, xususan, "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Sinkveyn", "Bumerang", "Juftlikda ishlash", "Debat" kabi usullar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, tahliliy yondashuvini va yozma nutqdagi aniqlikni rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu metodlar yordamida o'quvchilar nafaqat grammatik qoidalarni yodlaydi, balki ularni amaliy qo'llashni, o'z xatolarini anglab tuzatishni ham o'rganadi. Shunday qilib, interfaol metodlardan foydalanish orqali o'quvchilarning imloviy va punktuatsion savodxonligini oshirish, ularning yozma nutq madaniyatini shakllantirish va ijodiy fikrlashini rivojlantirish mumkin. Mazkur maqolada aynan shu masalaning nazariy va amaliy jihatlari yoritiladi. O'quvchilarning imloviy va punktuatsion savodxonligini shakllantirish masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan o'rganilgan. Jumladan, A. G'ulomov, M. Asqarova, M. Qodirova kabi tilshunos va metodist olimlar o'z tadqiqotlarida o'quvchilarga yozma nutqni o'rgatishda grammatika va imlo qoidalarini amaliyot bilan bog'lab o'qitishning samarali usullarini asoslab berganlar. A. G'ulomovning "Ona tili o'qitish metodikasi" (T., 2017) asarida savodxonlikni oshirishda interfaol usullarni qo'llash o'quvchi tafakkurini rivojlantirishda muhim omil ekani ta'kidlanadi.

Asosiy qism

M. Qodirovaning "Boshlang'ich sinflarda imloviy mashqlar tizimi" (T., 2019) nomli ilmiy ishida esa o'quvchilarning imloviy ko'nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirish, imlo xatolarining turlari va ularni bartaraf etish yo'llari batafsil tahlil qilingan. Shuningdek, Sh. Yusupova va D. Rasulovalarning tadqiqotlarida imloviy va punktuatsion savodxonlikni oshirishda faol o'qitish strategiyalari, xususan, "muammoli ta'lim" va "hamkorlikda o'qitish" yondashuvlarining ijobiy ta'siri ilmiy asosda yoritilgan.

Xorijiy tadqiqotchilardan J. Dewey, L. S. Vygotskiy, D. Bruner, R. Gagné kabi pedagoglarning ishlarida interfaol metodlarning nazariy asosi – ya'ni, o'quvchi faol ishtirokchi sifatida bilimni mustaqil ravishda kashf etishi g'oyasi ilgari surilgan. Vygotskiy (1978) o'zining "Zone of Proximal Development" nazariyasida o'quvchi faoliyatiga mos qo'llab-quvvatlovchi

o'qitish metodlari ta'lim samaradorligini oshirishini ta'kidlagan. So'nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalarda ham bu masalaga alohida e'tibor qaratilmoqda. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi Respublika ta'lim markazi tomonidan tavsiya etilgan "Boshlang'ich ta'limda ona tili va o'qish savodxonligi" (2021) metodik qo'llanmada dars jarayonida interfaol metodlardan ("Klaster", "Aqliy hujum", "Insert") foydalanish o'quvchilarni faollikka undashi, ularning imloviy va punktuatsion malakasini oshirishda samarali vosita ekani qayd etilgan. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning imloviy va punktuatsion savodxonligini rivojlantirishda faol o'qitish va interfaol metodlarning uyg'un qo'llanishi, o'quvchilarning o'z fikrini mustaqil ifodalash, xatolarni tahlil qilish va to'g'rilash ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotning metodologik asosi O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Milliy o'quv dasturi" hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar konsepsiyasiga tayangan holda ishlab chiqildi. Tadqiqotning maqsadi — boshlang'ich sinf o'quvchilarining imloviy va punktuatsion savodxonligini interfaol metodlar yordamida rivojlantirishning samaradorligini aniqlashdan iborat.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- Nazariy tahlil metodi – mavzuga oid ilmiy, metodik va o'quv adabiyotlar o'rganilib, interfaol metodlarning nazariy asoslari tahlil qilindi.
- Kuzatish metodi – boshlang'ich sinf dars jarayonida o'quvchilarning imloviy va punktuatsion xatolari, ularning sabablarini aniqlash uchun kuzatuvlar olib borildi.
- Tajriba-sinov metodi – 4-sinf o'quvchilari ishtirokida interfaol metodlar asosida o'tkazilgan darslar orqali ularning savodxonlik darajasidagi o'zgarishlar tahlil qilindi.
- So'rovnomalar va suhbat metodi – o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida interfaol metodlarning foydasi va samarasi yuzasidan fikrlar o'rganildi.

Tajriba-sinov ishlari 2024–2025 o'quv yili davomida Namangan viloyatidagi 12-umumta'lim maktabining 4-"B" sinfi misolida olib borildi. Tajriba darslarida "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Sinkveyn" kabi interfaol metodlardan foydalanildi. Natijada o'quvchilarning imloviy xatolarni tahlil qilish, tinish belgilarini to'g'ri qo'llash va yozma nutqdagi aniqlikni saqlash ko'nikmalari sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Shunday qilib, tadqiqotda qo'llangan metodlar o'quvchilarning savodxonligini oshirishda interfaol yondashuvlarning samaradorligini amalda isbotlash imkonini berdi.

Tadqiqot jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning o'quvchilarning imloviy va punktuatsion savodxonligiga ta'siri chuqur tahlil qilindi. Dastlabki bosqichda 4-sinf o'quvchilari ishtirokida yozma ishlar tahlil qilinib, o'rtacha 32–35 foiz o'quvchi imlo va tinish belgilari bo'yicha xatolarga yo'l qo'yayotgani aniqlangan. Tajriba darslarida "Aqliy hujum", "Klaster", "Sinkveyn", "Insert" kabi interfaol metodlar asosida mashg'ulotlar tashkil etildi. Ushbu metodlar o'quvchilarning faol fikrlash, mustaqil yozish va o'z xatolarini tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirdi. Darslarda har bir o'quvchiga xatolarni topish va to'g'rilash, tinish belgilarining qo'llanish sababini izohlash, kichik guruhlarda o'z fikrini himoya qilish kabi topshiriqlar berildi. Natijada, tajriba yakunida o'quvchilarning imloviy xatolar soni 35 foizdan 12 foizgacha, punktuatsion xatolar esa 28 foizdan 10 foizgacha kamaygani qayd etildi. Shuningdek, o'quvchilarning yozma ishlarida gap tuzilishining mantiqiyliigi, ifoda aniqligi va tinish belgilarini to'g'ri qo'llash ko'rsatkichlari ancha yaxshilandi.

O'tkazilgan so'rovnomalar natijasiga ko'ra, o'qituvchilarning 87 foizi interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarni darsga qiziqtirishini, 76 foizi esa bu metodlar orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalari rivojlanishini tasdiqlagan. Shu tariqa, o'tkazilgan tahlillar interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning imloviy va punktuatsion savodxonligini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita ekanini amalda ko'rsatdi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlardan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining imloviy va punktuatsion savodxonligini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Interfaol metodlar o'quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok etishga, fikrini erkin ifoda etishga, xatolarini mustaqil tahlil qilishga va ularni to'g'rilashga o'rgatadi. Darslarda "Aqliy hujum", "Klaster", "Sinkveyn", "Insert" kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarning diqqatini jamlash, ijodiy fikrlash va to'g'ri yozish ko'nikmalarini shakllantirishda ijobiy natijalar berdi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning interfaol yondashuvni to'g'ri rejalashtirishi, dars mazmuniga mos metodlarni tanlay olishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Takliflar:

- ✓ Boshlang'ich ta'limda imlo va punktuatsiya mavzularini o'qitishda interfaol metodlardan tizimli foydalanish tavsiya etiladi.
- ✓ O'qituvchilar uchun interfaol metodlarni qo'llash bo'yicha amaliy seminar va treninglar tashkil etish lozim.
- ✓ O'quvchilar uchun yozma nutqni rivojlantirishga qaratilgan ijodiy diktantlar, guruhli mashqlar, o'zaro tahlil topshiriqlari ko'proq joriy etilishi maqsadga muvofiq.
- ✓ Ona tili darslarida interfaol metodlarni axborot texnologiyalari bilan uyg'unlashtirish (masalan, onlayn viktorinalar, interaktiv testlar) o'quvchilarning qiziqishini oshiradi.

Umuman olganda, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni o'quvchilarda to'g'ri, aniq va izchil yozish malakalarini shakllantirish, ularning savodxonligini oshirish va ijodiy fikrlashini rivojlantirish uchun keng imkoniyat yaratadi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'ulomov A. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
2. Qodirova M. Boshlang'ich sinflarda imloviy mashqlar tizimi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Yusupova Sh., Rasulova D. Ona tili darslarida faol o'qitish metodlari. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2020.
4. Dewey J. Experience and Education. – New York: Macmillan, 1938.
5. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
6. Bruner J. Toward a Theory of Instruction. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1966.
7. Gagné R. The Conditions of Learning. – New York: Holt, Rinehart and Winston, 1977.

8. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi Respublika ta'lim markazi. Boshlang'ich ta'limda ona tili va o'qish savodxonligi: metodik qo'llanma. – Toshkent, 2021.
9. Asqarova M. Ona tili ta'limida grammatik ko'nikmalarni shakllantirish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
10. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
11. nce. – Athabasca University Press, 2021.